2) The takeoff had been unscheduled, and no flight plan had been logged. ***Highly*** illegal, even for a small airfield [Brown 2004, c. 297].

Усе це було ***протизаконно***, навіть якщо йшлося про такий маленький аеродром [Кам'янець 2008, с. 318].

Проте інший перекладач використовує прикметник ***грубий*** для передачі підсилення вираженого в англійській мові інтенсифікатором ***highly***.

Це було ***грубим*** порушенням закону, навіть для малого аеропорту [Шовкун 2006, с. 96].

3) ***Very*** advanced surveillance [Brown 2004, c. 365].

Найсучасніше обладнання [Кам'янець 2008, с. 385].

Причому обладнаний ***за останнім словом техніки*** [Шовкун 2006, с. 46].

У наступних випадках в ролі інтенсифікатора виступає сленгізм ***damned.***

4) ***Damned*** *good question*, Langdon thought [Brown 2004, c. 24].

Гарненьке запитання [Кам'янець 2008, с. 247].

В цьому реченні перекладач застосовує прикметник ***гарненьке***, який у розмовному стилі вживається для вираження іронічного ставлення до кого-, чого-небудь, зневажливої оцінки кого-, чого-небудь [ВТССУМ 2005, с. 174].

В наступному реченні інтенсифікатор ***damned*** не перекладено взагалі.

5) Be ***damned*** sure the rest room is the only place Langdon goes [Brown 2004 c. 63].

Простежте, щоб, крім туалету, Ленґдон нікуди не заходив [Кам'янець 2008, с. 75].

Як видно з наведених прикладів, при перекладі англійських інтенсифікаторів якісної ознаки українською мовою застосовуються різні перекладацькі трансформації: транспозиція, антонімічний переклад, опущення, однак найчастіше такі інтенсифікатори, виражені прислівниками міри та ступеня, перекладаються теж українськими прислівниками, які передають такий самий ступінь інтенсивності ознаки.

Література:

Акуленко В.В. Лексические средства выражения интенсивности качественного признака в современном русском языке: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 „Русский язык" / В.В. Акуленко. - Киев, 1987. - 25 с. *Англо-український* словник [під заг. кер. Гороть Є.І.]. – В.: Нова книга, 2006. – 1700 с. *Браун Д.* Код да Вінчі/Д. Браун; [пер. з англ. А. Кам'янець]. – Харків: Книжковий Клуб „Клуб Сімейного Дозвілля", 2008. - 480 с. *Браун Д*. Код да Вінчі/Д. Браун; пер. з англ. В. Шовкуна//Всесвіт. – 2006. - №1-2. – С. 6-113. *Браун Д*. Код да Вінчі/Д. Браун; пер. з англ. В. Шовкуна//Всесвіт. – 2006. - №3-4. – С. 3-101. *Браун* Д. Код да Вінчі/Д. Браун; пер. з англ. В. Шовкуна//Всесвіт. – 2006. - №11-12. – С. 3-105. *Великий тлумачний словник* сучасної української мови: 250 000 слів і словосполучень/[гол. Ред. В.Т. Бусел]. – К.: - Ірпінь: Перун, - 2005. – 1728 с. *Разинкина* Н.М. Функциональная стилистика: На материале английского и русского языков/ Разинкина Н.М. – М.: Высшая школа, 2004. - 271 с. *Brown* D. The Da Vinci Code. /Dan Brown. – New York: Random House Inc., 2003. – 454 p.

ЗАСТРОВСЬКА С.О.
(*Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки*)

КОНЦЕПТ «RISIKO» (РИЗИК) У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Дослідження мови в когнітивно-дискурсивній парадигмі скеровано на виявлення особливостей пізнавальної та комунікативної діяльності людини. Серед інших **актуальним** є питання національної специфіки концептуальної та мовної картин світу, **їхнього** впливу на процес комунікації (міжкультурної зокрема). У

концептосфері того чи іншого народу виявляються домінантні концепти, встановлюються диференційні ознаки та особливості їхньої вербалізації у відповідних мовах. У німецькомовній картині світу домінуючим зазначається концепт ORDNUNG (ПОРЯДОК), у гетеро- стереотипному уявленні німці понад усе цінують порядок: *Ordnung über alles* [Приходько А.М. 2008, с. 176–182]. Не заперечуючи цей висновок дослідників, хочемо звернути увагу на існування у німецькій мові одиниць, які засвідчують, що у житті німців поряд з домінуючим плануванням будь-яких дій знаходиться місце й для ризику. Ми не виключаємо можливість того, що й концепт RISIKO (РИЗИК) виявиться пов'язаним якимось чином з концептом ORDNUNG (ПОРЯДОК), але такий висновок можна буде зробити тільки після проведеного аналізу фактичного матеріалу.

«Порядок» у житті передбачає планування майбутніх дій, вчинків у всіх сферах життя. Не випадково у текстах різних стилів зустрічаються слова *Plan, planen* та їхні деривати. Проте не все можна спланувати наперед, людина може стати заручником непередбачуваних ситуацій або гірше – користолюбних інтересів оточуючих. Подібні обставини є викликом для людини, перед нею постає вічне, вербалізоване В. Шекспіром, питання «Бути чи не бути?».

Отже, **метою** статті є виявлення характерних ознак концепту RISIKO (РИЗИК) у німецькомовній картині світу.

Об'єктом аналізу є мовні одиниці різних рівнів на позначення та дискурсивну профілізацію зазначеного концепту, **предметом** – відображення вилученими мовними одиницями його концептуальних ознак та асоціативних зв'язків.

Методологічно базуємо дослідження на положеннях когнітивної лінгвістики про зв'язок когнітивно-мисленнєвих процесів та мови; лінгвокультурології – про етнокультурну специфіку мовної картини світу.

На даному етапі аналізу використовуємо переважно інтерпретаційний **метод** для трактування зібраного фактичного матеріалу та концептуальний – для виявлення змістовного наповнення концепту RISIKO (РИЗИК). **Матеріалом** дослідження є лексикографічні джерела та тексти публіцистики.

На сьогоднішній день не існує однозначної загальновизнаної дефініції концепту. У запропонованих різними дослідниками визначеннях [Воркачев С.Г. 2002; Воркачев С.Г. 2005; Карасик В.И. 2005; Красавский Н.А. 2001; Приходько А.М. 2008; Степанов Ю.С. 1997] наголошується, що концепт – це багатомірне ментальне утворення, у якому виділяються декілька якісно відмінних складових (чи вимірів): понятійна, перцептивно-образна / асоціативно-образна / образна, ціннісна, значимісна. Понятійна складова відображає ознакову та дефініційну структуру концепту; образна (також асоціативно- чи перцептивно-образна) фіксує когнітивні метафори; ціннісна – засвідчує суб'єктивно-оцінне ставлення до відображеного; значимісна – визначає місце, яке посідає ім'я концепту в мовній системі. Щодо останнього виміру, логічніше, на нашу думку, говорити про значимість як конфігураційні можливості концепту, які актуалізуються у тому числі й сполучуванністю імені концепту.

Як зазначає А.М. Приходько, «концепт є не просто «схоплене» знаком поняття, а суть поняття етно-психо-лінгво-культурного порядку з чітко вираженою валоративною компонентою» [Приходько А.М. 2008, с. 64]. Отже, зосередимося у дослідженні концепту RISIKO (РИЗИК) на його понятійному, асоціативно-образному та ціннісному вимірах, беручи до уваги при цьому значимісний потенціал імені зазначеного концепту.

Оскільки доступ до будь-яких концептів ми маємо насамперед через мову, звернемося до лексикографічних джерел та (на даному етапі аналізу) текстів публіцистики.

Іменем концепту RISIKO (РИЗИК) є відповідний іменник *Risiko* та його «сім'я»: *riskieren, riskant.* Лексема *Risiko* має два значення: 1) *Wagnis* (= *kühnes Unternehmen, Tat, die Mut erfordert*) [Wahrig 1982, с. 633]; 2) *Gefahr* (= *drohender Schaden, drohendes Unheil*) [Wahrig 1982, с. 329]. Окрім того до засобів вербалізації зазначеного концепту належать синоніми наведених лексем: *Wagestück, Vabankspiel, Experiment, Unterfangen, Abenteuer, Husarenstück, Husarenritt, Salto mortale, Hasard; wagen, sich entschließen, etw. Gefährliches zu tun, sich (ge)trauen, den Mut / das Herz haben, etw. trotz Gefährdung seines Lebens oder seiner Existenz tun, aufs Ganze gehen, sein Leben in die Schanze schlagen, den Hals wagen, hasardieren, Hasard spielen; gewagt, gefährlich usw.* [Agricola 1972; Synonymwörterbuch 1980; Wahrig 1982]. На основі виявлених «ланцюговим» способом слів та словосполучень вимальовуються умовно кажучи дві площини концепту RISIKO (РИЗИК): 1) ризик як суб'єктно-залежна небезпечна дія та 2) суб'єктно-незалежна небезпека. У першому розумінні йдеться про свідомий вибір суб'єкта: він кидає виклик небезпеці, яка йому може загрожувати. У другому – ризик сам стає небезпекою, руйнівною силою, яка ніби виокремлюється від суб'єкта та сама кидає йому виклик. Зазначене продемонструємо прикладом, де лексема *Risiko* актуалізує обидва значення:

1) *Hedgefonds sammeln immer mehr Geld und spekulieren mit allem, was Profit bringt: mit Aktien, Devisen, Rohstoffen, sogar mit den Schulden anderer. Niemand weiß,* ***welche Risiken sie eingehen****. Deshalb* ***sind*** *sie selbst* ***zum Risiko_geworden****. Experten warnen vor einem Domino-Crash.*

[Spiegel 2006, с. 90]

Це фрагмент з наведеної у журналі „Der Spiegel" статті під заголовком „Die Billionen – Bombe". Йдеться по-перше про те, що Hedge-фонди вдаються до ризикових операцій (*Risiken eingehen*), по-друге вони самі стали ризиком (*sind selbst zum Risiko geworden*) тобто небезпекою для всіх, хто має до них відношення, про що засвідчують такі фрагменти тієї ж статті:

2) *„Eine riesige Blackbox ist da entstanden, und niemand weiß,* ***welche Risiken sich darin verbergen****";*

3) „*…* ***sei das potentielle Systemrisiko****, das von Hedgefonds* ***ausgeht****, sogar noch* ***gestiegen****"*;

4) *„Die Deutsche Bank wird aber* ***das Risiko nicht auf sich sitzen lassen****, sondern ebenfalls* ***weiterreichen*** *und damit* ***neutralisieren****"*;

5) *„Steinbrück will die Finanzinvestoren nicht vertreiben – und deshalb nur moderat regulieren. Er will* ***die Risiken****, die mit ihren Geschäften* ***verbunden sind****, so weit wie möglich* ***eindämmen****, ohne gleichzeitig die Chansen einzuschränken."*

[Spiegel 2006, с. 91-92]

Отже, поняттєвими складовими концепту RISIKO (РИЗИК) є ризик як свідома хоча й небезпечна дія суб'єкта (*Wagnis*), можна сказати гра вабанк (*Vabankspiel*), та ризик як непередбачувана небезпечна сила (*Gefahr*).

Наведені та інші приклади постачають інформацію про те, як актуалізується асоціативно-образний вимір концепту RISIKO (РИЗИК), а саме: ризик (= *Gefahr*) є (а) ЖИВОЮ ІСТОТОЮ, яка може сидіти (*sitzen*), ховатися (*sich verbergen*), дрімати (*schlummern*); (б) ПРЕДМЕТОМ, який можна нести (tragen), поділити на частини (*verteilen*), пересунути (*verschieben*); (в) ФІЗИЧНОЮ СИЛОЮ, дія якої може інтенсифікуватися (*steigen, erhöhen*), яку можна обмежити, локалізувати (*eindämmen*), перенаправити (*weiterreichen*), нейтралізувати (*neutralisieren*), послабити (*verbessern*). Композитні деривати слова *Risiko* засвідчують (г) СФЕРУ та ОБСЯГ ДІЇ такої сили (*Kreditrisiken, Ausfallrisiko, Daimler-Risiko, Systemrisiko*); (д) моделі її ПРОГНОЗУВАННЯ та ПОДОЛАННЯ (*Risikomodelle, Risikomanagement*). Останні містять імпліцитне відсилання до суб'єкта, від якого й залежать вдале прогнозування

та запобігання небезпеці. Не виключно, що такі моделі можуть і не спрацювати (*versagen*). Експлікується ж роль суб'єкта у небезпечних ситуаціях вживанням лексем *Wagnis, wagen, gewagt* та їхніх синонімів. Ці мовні одиниці свідчать про те, що понятійний компонент концепту RISIKO (РИЗИК) наповнюється змістом ВИБОРУ, при цьому вибір падає на дію, яка вимагає мужності від суб'єкта. Саме здійснений вибір (*wagen vs. nicht wagen*) характеризує суб'єкта як людину рішучу, сміливу; або нерішучу, несміливу чи взагалі нерозсудливу, яка вдається до невиправданих ризиків з відчаю чи заради зухвальства (накшталт *Husarenstück, Husarenritt, Hasard*). Наведемо приклади.

6) *Sie wagte kaum aufzublicken, den Namen kaum auszusprechen.*

[Agricola 1972, c. 739]

7) *Ich habe mich an eine größere, schwierige Arbeit gewagt.*

[Agricola 1972, c. 739]

8) *Ich wage mich nicht aus dem Haus.*

[Wahrig 1982, c. 867]

9) *Schon Max Weber beschrieb 1917 in seinem Vortrag "Wissenschaft als Beruf", das Dilemma des Nachwuchs: Es* ***sei*** *„außerordentlich* ***gewagt*** *für einen jungen Gelehrten, der keinerlei Vermögen hat, überhaupt* ***den Bedingungen der akademischen Laufbahn sich auszusetzen****", klagte der berühmte Nationalökonom und Soziologe. Ob es später einem Privatdozenten „gelingt, in die Stelle eines vollen Ordinarius einzurücken, ist eine Angelegenheit, die einfach* ***Hasard*** *ist."*

[Uni Spiegel 2005, c. 32]

Якщо у прикладах 6) та 8) людина не наважується підняти очі, вимовити чиєсь ім'я (6), або не насмілюється вийти з дому (8), то це може означати: вона за характером дуже сором'язлива, боязка або чимось дуже налякана. У прикладі 7) суб'єкт свідомо ризикує, обираючи більш важку роботу (можливо сподіваючись на більшу вигоду для себе). У прикладі 9) йдеться про важки умови академічної кар'єри; дуже ризиковано, сміливо (*außerordentlich gewagt*) для молодої людини приймати виклики, які пов'язані зі здобуттям професії науковця. Кар'єрний зріст уподібнюється азартній грі (*Hasard*), у якій на карту поставлене життя. Отже, потрібно сильно щось любити, щоб наражатися на такі випробування.

Як бачимо, ступінь рішучості суб'єкта у ризикових для нього ситуаціях градуюється: *(sich) nicht wagen → kaum wagen → wagen → außerordentlich gewagt sein → sein Leben / den Hals wagen.* На високий ступінь ризику вказують й різного роду образні вислови, коли, наприклад, ризик кваліфікується як „*Ritt auf dem Rücken eines Tigers*" [Spiegel 2006, c. 91].

Оскільки ризик пов'язаний з небезпекою, випробуваннями, навряд чи хто піде на нього з задоволенням (за винятком, мабуть, екстрималів, для яких різного роду ризикові дії (*Abenteuer*) є насолодою, сенсом їхнього життя). Проте спостерігається різне суб'єктивно-оцінне ставлення до ризику. Негативно ставляться до нього, коли він порушує прогнозований хід подій. Наприклад:

10) […] *Was Manfred Richter ankündigte, klang wie ein Versuch, seine Stadt zu verändern. Es klang wie* ***ein Experiment*** *und* ***zugleich nach Kapitulation****. Schließlich hofft man auf ein* ***Experiment*** *meist dann, wenn alles andere zuvor vergebens war. Wenn nichts mehr geht.*

[Spiegel 2006, c. 74]

У наведеному фрагменті експеримент оцінюється на рівні капітуляції. Всі заплановані дії виявилися марними, залишилась надія на експеримент, який завжди супроводжується ризиком. На думку Манфреда Ріхтера (бургомістра Рейнсбергу), до експерименту вдаються тоді, коли вже він стає єдиною надією на успіх. У даному випадку *Experiment* слід розуміти як синонім *Risiko* (*Wagnis*).

Оцінне ставлення до ризику прослідковується у народній мудрості: прислів'ях, приказках тощо. Наприклад: *Wer wagt, gewinnt* (рос.: *Риск благородное дело*); *Frisch gewagt ist halb gewonnen* (рос.: *Смелость города берёт; Доброе начало – пол дела откачало*) [Большой немецко-русский словарь 2006, с. 937; Wahrig 1982, с. 867].

Ці прислів'я, які мають узагальнююче значення, засвідчують у цілому позитивне ставлення до ризику. Несхвальним може бути ставлення до ризикованих дій окремих людей, що зафіксовано у таких розмовних висловах:

Er hat eine Lippe riskiert (umg.) = etwas unerwünschtes geäußert (Він наважився висловити щось небажане) [Agricola 1972, с. 511]; *ein gewagter Witz = nicht salonfähiges Witz* (непристойний жарт, досл. не салонний) [Wahrig 1982, с. 867]; *Ihr Blusenausschnitt erscheint mir, ist ziemlich gewagt* (*grenzt ans Unschickliche*) [Agricola 1972, с. 739]. Про помірковане ставлення до ризику засвідчує таке прислів'я: *Erst wägen, dann wagen* [Wahrig 1982, с. 867].

Негативно ставляться німці до намагань перекинути ризикові наслідки на плечі інших людей. Наведемо фрагмент інтерв'ю із журналу „Uni Spiegel": (У розмові йдеться про процес глобалізації та пов'язані з ним ризики)

Uni Spiegel: […] *Dann betrifft die Globalisierung doch alle Altersgruppen.*

Blosfeld: *Ja. Nur* ***wälzen die Insider*** *also vor allem etablierte und mächtige Arbeitgeber sowie Arbeitnehmer und ihre Interessenvertreter,* ***die Risiken gern auf die ab, die noch nicht auf der sicheren Seite sind****. Deshalb schrieben sich etwa zunehmend Praktika, befristete Arbeitsverhältnisse, Teilzeitarbeit und Scheinselbständigkeit zwischen Hochschulabschluss und die erste Festanstellung.* ***Die Unternehmen können so ihre Risiken weiterreichen, ohne dass es bei den Jungen viel Widerstand gibt****. Und die Gewerkschaften spielen das Spiel mit, weil sie vor allem die schützen wollen, die drin sind.*

[Uni Spiegel 2005, с. 36]

Різні установи намагаються перекласти ризикові наслідки на молодих спеціалістів, створюючи для цього цілу систему практик, випробувальних строків, скорочення робочого часу тощо з метою ненадання молодим фахівцям постійного працевлаштування. Це не може не викликати негативного ставлення до таких дій.

Виникають ситуації, коли дуже важко зробити вибір поміж так би мовити двома «ризиками». Це такі ситуації, коли людина постає перед етичним вибором, що демонструє такий фрагмент статті під заголовком „*Ethik/Richtig oder falsch? Entscheiden Sie jetzt!*":

„*Im Alltag, bei der Arbeit, in der Liebe – ständig stehen wir vor moralischen Fragen. […] Und natürlich die große "Titanic"-Frage:* ***Müssen Menschen auf einem vollen Rettungsboot versuchen, weiter Ertrinkende aufzunehmen, auch wenn sie damit das Risiko eingehen, das gesamte Boot zum Kentern zu bringen?***"

[Uni Spiegel 2004, с. 46]

Відповідь на подібне запитання засвідчила б моральні цінності людини. Але вже постановка такого питання є стимулом для самовизначення. Чи можливо взагалі знайти правильний вибір у такій ситуації?

Відношення до дій, пов'язаних з ризиком, слугує скоріше для характеристики людини, оскільки різною є мотивація ризикових дій. Одна справа ризикувати заради зухвальства, інша – заради високих моральних цінностей, коли людина готова поставити на карту все, щоб досягти благородної мети.

Спостерігається й інша картина: коли людині бракує сміливості йти на ризик, вона діє за принципом „*eile mit Weile*" (рос.: *тише едешь – дальше будешь*).

У німецькій мові є дві фразеологічні конструкції, які, на нашу думку, демонструють не тільки можливості вживання Konjunktiv I, а й слугують для дискурсивної профілізації концепту RISIKO (РИЗИК) та засвідчують його конфігураційні можливості. Це: *komme, was da wolle; koste (es), was es wolle*. Проте,

більш детальний розгляд цих конструкцій як і виявлення інших засобів дискурсивної профілізації концепту RISIKO (РИЗИК) стане темою іншої статті.

Підсумовуючи зазначимо, що у німецькомовній картині світу не аби яке місце посідає концепт RISIKO (РИЗИК), що засвідчують як спеціалізовані так і неспеціалізовані мовні засоби його вербалізації, дискурсивної профілізації та схильність до між концептуальних конфігурацій.

Література

Большой немецко-русский словарь. – 13-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз. – Медла, 2006. – 1038, [2] с. *Воркачев С.Г.* Методологические основания лингвоконцептологии // Теоретическая и прикладная лингвистика. – Вып. 3: Аспекты коммуникативной деятельности. – Воронеж, 2002. – С. 79–95. *Воркачев С.Г.* Вариативные и ассоциативные свойства темномных лингвоконцептов. – Волгоград: Парадигма, 2005. – 214 с. *Карасик В.И.* Этноспецифические концепты // Введение в когнитивную лингвистику / Отв. ред. М.В. Пимонова. – Кемерово: Кузбассвузиздат, 2005. – С. 61–105. *Красавский Н.А.* Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах. – Волгоград: Перемена, 2001. – 495 с. *Приходько А.М.* Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с. *Степанов Ю.С.* Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. – М.: Школа «ЯРК», 1997. – 824 с. *Agricola E.* Wörter und Wendungen. Wörterbuch zum deutschen Sprachgebrauch. – Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1972. – 818 S. *Der Spiegel.* – № 39. – 2006. *Synonymwörterbuch.* Sinnverwandte Ausdrücke der deutschen Sprache / Hrsg. von H. Görner und G. Kempcke. – Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1980. – 643 S. *Uni Spiegel.* – № 03. – 2004. *Uni Spiegel.* – № 05. – 2005. *Wahrig G.* Der kleine Wahrig Wörterbuch der deutschen Sprache. – München: Mosaik, 1982. – 943 S.

ІВАНЧЕНКО М.Ю.
(Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки)

МЕТАФОРИЧНІ НОМІНАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ПОШКОДЖЕННЯ» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Початок XXI століття позначився активним інтересом лінгвістів до проблем взаємодії процесів мислення та мови, котрі сягають глибини віків, однак сьогодні знаходять нові підходи та пояснення.

У сучасній науковій парадигмі пізнання дійсності людиною тлумачиться як її репрезентація [Баксанский 2001, с. 12] і розглядається не як пасивне копіювання об'єкта, а як конструювання його ментального образу [Ortony 1993, с. 1]. Людина здійснює свій інтелектуальний розвиток у постійній взаємодії зі світом, що дає змогу розглядати її як відкриту систему [Засєкіна 2005, с.215]. В останні роки описовою одиницею цієї динамічної смислової системи вважається концепт.

Окремі концепти виступають об'єктами досліджень таких науковців як О.С.Бондаренко, А.В.Полина, Ю.Ю.Шамаєва, Г.В.Вальчук, О.В.Городецька, Н.А.Бігунова, В.Л.Кравченко, Т.В.Луньова, Н.В.Дорофеєва, В.Ф.Старко, М.Б.Борисова, О.В.Пічугіна, Т.В.Радзієвська, О.Н.Ракітіна, О.Г.Прохвачева, А.Н.Приходько, С.Г. Воркачев та ін.

Об'єктом нашої статті є метафори, в описі концептуальної ідеї ПОШКОДЖЕННЯ [Іванченко 2008]. Предметом постають особливості метафоричної номінації ключових слів-репрезентантів досліджуваного концепту у контекстах негативної якості.